

Par problēmrisinājumiem elektroenerģētikā

Viena no šā brīža aktualitātēm elektroenerģētikā Latvijā ir atjaunojamus energoresursus izmantojošo elektrostaciju un augsti efektīvu koģenerācijas staciju atbalsta risinājumu pilnveide. Šobrīd šis atbalsts tiek realizēts, pielietojot obligātā iepirkuma komponenti (OIK), kas rada ievērojamus maksājumus Latvijas iedzīvotājiem un uzņēmumiem. Aktīvu darbību šo maksājumu mazināšanas iespēju izvērtēšanai ir uzsākušas vairākas institūcijas, tajā skaitā Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera (LTRK).

Ir zināms, ka nacionālā līmenī obligāto iepirkumu regulē Elektroenerģijas tirgus likums un tam pakārtotie Ministru kabineta (MK) noteikumi – *Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamus energoresursus, un cenas noteikšanas kārtību* un *Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā*, ar kuriem tika ieviesta valsts atbalsta programma. Latvija jau kopš 1997. gada ir īstenojusi pasākumus, kas saistīti ar atjaunojamo energoresursu izmantošanu elektroenerģijas ražošanai, un piešķirusi atbalsta maksājumus. Eiropas Komisija (EK) gala lēmumu par šiem atbalsta maksājumiem pieņēma vēlāk – 2017. gada 24. aprīlī. EK valsts atbalsta lietā ir konstatējusi, ka Eiropas Savienības (ES) regulējumam atbilstīgs būtu tikai tāds regulējums, kas nepieļautu iekšējo peļņas normu virs 9%. Šim jautājumam jāpievērš liela uzmanība, jo valsts atbalsta nepamatota piešķiršana skar visu elektroenerģijas patērētāju intereses, būtiski ietekmē ražošanas nozaru konkurētspēju un negatīvi iespaido ekonomikas attīstību Latvijā kopumā.

Kopš 2016. gada ir spēkā MK Noteikumu Nr. 221 ceturtnā nodaļa, kas paredz nosacījumus par pārkompensācijas izvērtēšanu un novēršanu, kas pirms tam nebija noteikti. Līdz 2016. gadam netika veikta nekāda analīze par to, kāds peļņas līmenis būtu pieļaujams, ja uzņēmums saņem valsts atbalstu. Eiropas Komisija ir konstatējusi, ka tādējādi Latvija ir formāli pārkāpusi Līgumu par ES darbību – ieviesusi atbalsta pasākumus, savlaicīgi to nepaziņojot EK, tomēr savā gala lēmumā ir saskaņojusi šo atbalstu. Līgumā par ES darbību atbilstošie panti aizliedz īstenot valsts atbalsta pasākumus, iekams tas nav paziņots Komisijai un EK nav pieņēmusi lēmumu par atbalsta saderību ar iekšējo tirgu.

MK Noteikumu Nr. 221 grozījumos vispār netiek vērtētas stingrākas regulēšanas un kontroles metodes un iespēja atprasīt iepriekš izmaksāto valsts atbalstu no ražotājiem gadījumos, ja ir pārkāpti energoefektivitātes kritēriji. Tā vietā tiek aktualizēts ražotāju tiesiskās palāvības princips, ignorējot tiesiskās palāvības samērīgumu ar sabiedrības interesēm. Vairāki eksperti ir izteikuši viedokli par sasniedzamajiem mērķiem un risinājumiem. Savā ziņā jāpiekrit bijušā “Centrālo elektrisko tīklu” direktora Valda Volka teiktajam: “Turpmāk jāpārtrauc jebkāda veida atbalsta izsniegšana un jāveic visi iespējamie pasākumi OIK ātrākai izskaušanai.” Protams, ka tas vērtējams kontekstā ar juridiskajiem riskiem un iespējamiem turpmākajiem finansiālajiem izdevumiem.

Cits svarīgs elektroenerģētikas nozares jautājums ir šāds: kā panākt sadales elektrotīkla projektētāju adekvātu un vienotu pieeju videsprieguma elektrotīklu objektu projektēšanā. AS “Sadales tīkls” valde 2016. gadā pieņēma lēmumu izstrādāt Latvijas Elektrotehniskās komisijas (LEK) energostandartu “Pamatprasības elektroapgādes objektu līdz 20 kV projektēšanas uzdevumu tehnisko noteikumu un būvprojektu izstrādei” un piešķirt tam nepieciešamo finansējumu. 2017. gada 6. aprīlī AS “Sadales tīkls” un Latvijas Elektroenerģētiķu un Energobūvnieku asociācija (LEEA) parakstīja līgumu par LEK energostandarta “Tehnisko projektu pamatprasības elektrotīkliem ar spriegumu līdz 20 kV” izstrādi. Tajā pašā dienā LEEA noslēdza līgumus ar izpildītājiem – SIA “Kārlis”, SIA “Daina-EL”, SIA “A. Ābeles inženieru birojs”, kā arī uzņēmuma līgumu ar SIA PROKB un vienošanos ar LEEA darbinieku, LEK vadītāju G. Vemperu par savstarpēji saskaņotu LEK energostandarta izstrādi elektrotīklu līdz 20 kV spriegumam projektēšanā. Pateicoties minēto uzņēmumu projektētāju savstarpējai sadarbībai, kā arī uzklusot AS “Sadales tīkls” pārstāvju G. Jukāma, A. Kurma, J. Mitrofanova, A. Kasparāna, S. Želvja u.c. viedokļus un precizējumus, šī gada februārī energostandarta projekts tika nodots apstiprināšanai ekspertiem un reģistrācijai LEK energostandartu reģistrā. Tā izstrādes periodā notika 15 darba grupas sēdes, ko organizēja un vadīja LEEA pārstāvji K. Briņķis, V. Krēsliņš un G. Vempers. Cerams, ka jaunais LEK energostandarts pēc tā apstiprināšanas un ieviešanas ievērojami uzlabos projektu kvalitāti un samazinās to izstrādes laiku.

Vēl viens problēmrisinājums ir saistīts ar personāla sertificēšanas institūciju dibināšanas kritērijiem. Vai sabiedrība ar ierobežotu atbildību (SIA) var pretendēt uz personāla sertificēšanas institūcijas darbībām un atbildību? Prasības personāla sertificēšanas institūcijām nosaka ES standarts LVS EN ISO/IEC 17024-2013 “Atbilstības novērtēšana. Vispārīgās prasības personu sertificēšanas institūcijām”. Atbilstoši standarta prasībām, sertifikācijas institūcijai jābūt atbildīgai par tās lēmumiem attiecībā uz sertifikāciju, ieskaitot sertifikācijas piešķiršanu, uzturēšanu, atkārtotu sertifikāciju, sertifikācijas jomas paplašināšanu vai sašaurināšanu, sertifikācijas atlikšanu vai anulēšanu, kā arī jāuztur savas tiesības, ko tā *nedrīkst deleģēt*. Ko nozīmē norāde “nedrīkst tās deleģēt”? Acīmredzot to, ka sertificēšanas institūcijas darbiniekiem, kuri pieņem lēmumus, jābūt tādām prasmēm un zināšanām, lai tie būtu kompetenti sniegt profesionālu vērtējumu sertifikāta pretendenta prasmēm un zināšanām. Ja sertifikācijas institūcija ir piesaistīta profesionālai biedrībai vai asociācijai, tad sertificēšanas procesā tai ir iespēja izmantot savus ekspertus, kuriem ir nepieciešamās profesionālās prasmes un zināšanas. Svarīgi nodrošināt, lai visas sertifikācijas darbības tiktu veiktas neietekmējamā veidā. Sertifikācijas institūcija nodrošina visu sertifikācijas darbību objektivitāti. Protams, eksaminatoriem, kurus izmanto sertificēšanas institūcija, jābūt kompetentiem attiecīgās nozares profesionāļiem. Tāpēc biedrība LEEA uzskata, ka nav lietderīgi izmantot sabiedrības ar ierobežotu atbildību (SIA), kas tiek dibinātas, lai komercializētu sertificēšanu. SIA būtībā ir komercsabiedrība peļņas gūšanai, bet sertificēšanas institūcijai ir citi pamatmērķi, ne peļņas gūšana. Jebkuras darbības, kas saistītas ar SIA dibināšanu personāla sertificēšanas procesa veikšanai, var ievērojami pazemināt sertificēšanas kvalitāti un attiecīgi arī mazināt sertifikāta pretendenta uzticību. Pietiekami augstu sertificēšanas profesionālo līmeni var nodrošināt biedrības, nodibinājumi un asociācijas, kam valsts ir deleģējusi reglamentēto profesiju sertifikāciju un uzraudzību. Nozaru profesionālās sabiedriskās organizācijas var nodrošināt sertifikācijas institūcijas ar profesionāliem ekspertiem, kuri veic nozares sertifikātu pretendentiem nepieciešamās sertificēšanas procedūras.